

TANÁRI ÖTLETTÁR AZ ELŐADÁSHOZ

ÖRKÉNYKÖZ – TANÁRIRAM

2021

ELŐADÁS ELŐTT

⇒ RÁHANGOLÓ FELADATOK:

1

Kosztolányi Dezső: Egy pohár víz

– Kérek egy pohár vizet – mondom a cselédnek, akit becsöngettem.

A cseléd – kis pesztonka, tizenöt éves, de olyan, mintha csak kilenc lenne – megáll az ajtóban, borzas fejjel, felém emeli nyiszlett, csúnya arcocskáját, végigfut ideghálózatán a parancs, aztán, hogy lassan öntudatra kél koponyájában, kimegy. Hallom, amint csukja az ajtókat, és a konyhában, a pohárszéken kotorász. Valami kis dalt dűnnyög, melyet állandóan

hallok, de eddig nem sikerült kihámoznom se szövegét, se dallamát.

Figyelek őrá, kinek parancsoltam. Egyszerre aztán nagy világosságban látom magamat is, amint az íróasztalnál ülök és várok a pohár vízre.

[...]

Az a pohár víz mindenesetre ihatatlanná vált, mielőtt behozta volna, és én majd mérgezett kortyokat nyelek, melyek égetik gégémet, mint a lúgkő. Közénk csempészték a mérget. Ma gondolat és tett közt borzalmas szakadékok vannak. Szájamhoz sem emelhetem a poharat, máris elmúlt szomjúságom. Abban a pohár vízben pedig benne látom az Óceánt, minden keserűségével és viharával.

Egyszerre nyílik az ajtó. Belép a pesztonka a tálcával, melyre hosszú terítőt borított, úgy, hogy az furcsán lefityeg, majdnem a földig. Lassan mozog, összeszorítja a száját, arra vigyáz, hogy le ne ejtse a tálcat. Nem tekint rám. Fogalma sincs, mi mehetett végbe bennem, míg vizet kértem tőle. Elém rakja a poharat az íróasztalra, s úgy látom, boldog, nagyon meg van elégedve munkájával.

– Tessék, itt a víz – mondja, és kimegy az ajtón.

- *Mennyi idő telhetett el a csöngetés és a cseléd visszatérése között? Becsüljétek meg közösen!*
- *Az íróasztalnál ülő ember egyedül volt a szobában, és a cseléden kívül nem lépett be hozzá senki. Mi történhetett vele, min gondolkozott a két esemény között?*
- *Írjátok le az ötleteiteket ugyanannyi idő alatt, amennyit szerintetek az elbeszélő egyedül töltött!*
- *Olvassátok el a teljes szöveget a függelékben vagy a **műsorfüzetben** >>>!*
- *Hasonlítsátok össze a saját ötleteiteket az olvasottakkal, és beszéljétek meg a tapasztalataitokat!*

2

Részlet Kosztolányiné könyvéből:

„Egy téli vasárnap délután a szobája díványán heverésztem, ő pedig az íróasztalnál ült, cigarettázott és dolgozott.

Most mindjárt azt fogja mondani, Manyikám, adj egy kis sötét kávé – gondoltam magamban, pedig álmos vagyok, semmi kedvem fölkelni, kimenni a konyhába, kávé készíteni. Vasárnap délután van, a lány nincs idehaza, mégis nekem kell megcsinálnom azt a kávé, s ki tudja, még hányszor ma délután. Ábrándozni kezdtem. Arra gondoltam, milyen jó volna egy cselédlányra szert tenni, aki sohase megy el vasárnap délután, s aki, mint valami gép, egyéni életének és kívánalmainak legkisebb jele nélkül, mindig mindent tökéletesen elvégez. [...]

A pamlagon fekve, nappali álmodozásomban különböző helyzeteket színezgettem erről a tökéletesen engedelmes, mindig szolgálatkész leányról, egyúttal azonban próbáltam beleélni magamat a lány helyzetébe, és egyszerre hirtelenül felillant bennem az a gondolat, hogy ilyen leányt nem mernék a házamban tartani, mert aki ennyire öntudatlan, az éppen öntudatlanságban valami rémült cselekedetre képes.

– Te, egy novellatéma jutott eszembe – szóltam. – Egy tökéletes cselédlány, aki végül is meggyilkolja a gazdáit.”

- *Jelenítsétek meg ezt a cselédlányt csupán mozdulatok segítségével. A némajátékot háromfős csoportokban dolgozzátok ki (úr, úrnő, cseléd). A mozgás lehet valóságos és stilizált is.*
- *Mutassátok be egymásnak a jeleneteket, majd beszéljétek meg a látottakat.*

- *Olvassatok el további részleteket Kosztolányiné monográfiájából!*
<https://iram.orkenyszinhaz.hu/edes-anna-kosztolanyine/>

3

A regény 1919-1920-ban, egy zaklatott történelmi korszakban játszódik Budapesten.

- *Mit jelentenek a következő fogalmak?*

Trianoni békeszerződés, Tanácsköztársaság

- *Hallgassátok meg egy korabeli operett dalbetétjét! Milyen ízlésvilágot tükröz a dal számotokra?*

'Szép vagy Gyönyörű vagy Magyarország'

<https://www.youtube.com/watch?v=yIK8HW3EaBU&t=2s>

A dal később erős politikai tartalommal töltődött fel, ami a mai napig is befolyásolja a népszerűségét.

- *Milyen politikai tartalom lehetett ez a történelmi helyzet alapján?*
- *Nézzetek utána a dal történetének!*

INSPIRÁLÓ SZÍNHÁZI ÉLMÉNYT KÍVÁNUNK!

ELŐADÁS UTÁN

⇒ FELDOLGOZÓ FELADATOK:

1

Bizonyára már az előadás előtt felkeltette a figyelmeteket a plakát. Talán feltételezések is megfogalmazódtak bennetek a Kosztolányi regényére és az előadásra vonatkozóan.

- *Beszélgessetek most, az előadás ismeretében a plakátról!*
- *Beigazolódtak az előfeltevések?*
- *Hogyan kapcsolódnak a kép motívumai az előadáshoz? Milyen metaforikus jelentéseket tudtok felfedezni?*

2

Talán különös, hogy a magát politikamentesnek nyilvánító Kosztolányi *politikai* regényként értelmezte művét:

„Azt akarom megértetni és bizonyítani, hogy nem élünk külön életet, hanem egymásban és egymás által élünk mi emberek. A magunk egyénisége, a mi lényegünk embertársaink lelkében tükröződik. Azt mondom, hogy minden bizonytalan, csak egy bizonyos van és ez az egy: az irgalom. Regényemet bizonyos tekintetben politikai regénynek is nevezhetem. Én, aki soha életemben nem nyilatkoztam meg a politika dühöngő, aláaknázott és fülldt fórumán, ebben a művemben hitet teszek arról, hogy mi a politikai meggyőződésem.”

- *Vajon miért nevezi Kosztolányi politikai műnek a regényét? Mit jelent az idézet szóhasználata szerint a 'politika'?*
- *Hol jelent meg az előadásban a politika?*
- *Olvassatok még a műsorfüzetben érdekességeket Kosztolányiról és az Édes Annáról!*

<https://iram.orkenyszinhaz.hu/edes-anna-erdekesegek/>

3

A rendező szerint „az előadás formai kiindulópontja egy emberkísérlet”.

- *Hogyan éltétek meg ezt az “emberkísérletet”?*
- *Milyen eszközökkel közvetítette az előadás látványvilága és dramaturgiája a rendezői koncepciót?*
- *Olvassátok el és vitassátok meg a rendező gondolatait!*

<https://iram.orkenyszinhaz.hu/edes-anna-a-rendezo-jegyzete/>

Szenteczki Zita rendező
önarcképe naplójából

AZ ÉDES ANNA MŰSORFÜZETE TOVÁBBI OLVASNIVALÓKAT KÍNÁL :

<https://iram.orkenyszinhaz.hu/edes-anna-musorfuzet>

FÜGGELÉK

Kosztolányi Dezső Egy pohár víz

– Kérek egy pohár vizet – mondom a cselédnek, akit becsöngettem.

A cseléd – kis pesztonka, tizenöt éves, de olyan, mintha csak kilenc lenne – megáll az ajtóban, borzas fejjel, felém emeli nyiszlett, csúnya arcocskáját, végigfut ideghálóján a parancs, aztán, hogy lassan öntudatra kél koponyájában, kimegy. Hallom, amint csukja az ajtókat, és a konyhában, a pohárszéken kotorász. Valami kis dalt dünnyög, melyet állandóan hallok, de eddig nem sikerült kihámoznom se szövegét, se dallamát.

Figyelek őrá, kinek parancsoltam. Egyszerre aztán nagy világosságban látom magamat is, amint az íróasztalnál ülök és várok a pohár vízre. Álmatlan éjszaka, ideges kimerültség után megtörténik, hogy a szokottnál élesebben, erősebben hallom tulajdon hangomat, látom mozdulataimat, akár a tükörben, s mintegy meglepődve ocsúdok arra, hogy a földön vagyok, és elmosolygom a furcsaságon, hogy én is szereplek az élet című színjátékban. Most is ilyen pillanatom van. Miért nem tudok tovább dolgozni? Mert előbb láttam a cseléd fejét, és eszembe jutott, hogy jött faluról, hogy félt eleinte ebben az idegen városban, hogy bámult szobánk minden tárgyára, a tükrökre és rézkilincsekre. Karácsonyra kapott tőlünk egy babát. Észrevettem, hogy a cselédszobában néha babusgatja, és beszélget vele, mint egy kis parasztanya. Még játszania kellene. Kisfiam fejről sokszor leveszi a papírcsákót, a magáéba teszi, és nem adja vissza, míg nem sír. Egy alkalommal meg kora reggel takarított, le-leült egy bőrszöllyébe, mint aki tilosat tesz, leste a kulcslyukon, nézik-e, aztán, mikor betoppantam, készakarva hirtelen és zajosan, felugrott, és elpirult a füle tövéig.

Jaj, ha tudnátok ti, kik kényelmesen elskatulyázzátok az embereket osztályokba, s ti is, kik még csak nem is skatulyáztok, sohase gondolkoztok, csak éltek, gőgösen vagy dölyfösen, mit szenved a nap minden órájában az, aki nem tud cédulát ragasztani az emberek homlokára, hanem egyszerűen embereknek tekinti őket. Boldog az, aki nem néz arcukba. De én folyton nézem és látom őket, rettentő fényben, a könyvtárszolgát, kitől könyveket kérek, a villamoskalauzt, aki jegyet szakít, a tyúkszemvágót, aki a gőzfürdőben megadóan görnyed a lábamra, a pincért, aki türelmesen gyalogol a kávéház kis porondján, a sápadt és halk kenyereslányt, ki egy elhagyott vendéglőben hordozza a nehéz tálcát, s olyan zajtalanul és szerényen teszi elém, mintha bocsánatot kérne, és a cselédet is, aki egy pohár vizet hoz. Számomra nincs elintézve a kérdés azzal, hogy a cselédet háztartási alkalmazottnak nevezem.

Mindenesetre jobb lett volna, ha magam hozom azt a pohár vizet. Így nagyon is sokba kerül. Természetellenesnek tartom, hogy kiszolgáljanak. Őseim, nagyapám és apám még pattogva tudtak parancsolni, nem érezték ezt, s lehet, hogy fiam és unokám sem érzi már. Én azonban állandóan érzem, úgy, hogy sokszor aludni se tudok tőle. Világos pillanataimban lelkemhez ölelem egy szegény embertestvéretemet, s ebben az érzésben vagy akár érzélgésben több irgalom és részvét van, mint a világ összes tudálékos könyveiben. De tudom, hogy a kérdésnek – a nagy pörnek – nincs megoldása és orvossága, csak az a mélység, bibliai pesszimizmus, hogy mindnyájan siralomvölgyben vagyunk, és aszerint kell cselekednünk, annak is, aki vizet kér, és annak is, aki vizet hoz. A siralomvölgyet kicsinosíthatják, föl is parcellázhatják, de azért csak siralomvölgy marad. Ezt az igazságot homályosították el utóbb az ostoba gazdagok, kik arannyal áttört brokátjukkal páválnak, és ma is rabszolgákat akarnának tartani, de az ostoba szegények is, kik nemesi címet csinálnak abból, hogy nincs nemesi címerük, és tüntetnek arisztokratikus rongyaikkal.

Nekem, ki közöttük vagyok, mint az igazság és élet, s lélekben egyikőjükhöz sem tartozom, tudom, sokszor, nagyon sokszor lesznek még ilyen keserű perceim. Fáj, hogy a kis cseléd ott a konyhában most talán *úr*-nak gondol, és ezzel vétkezik ellenem. Aminthogy én is vétkeznék ellene, hogyha cselédnek gondolnám. Mert néha ő az úr, és én vagyok a cseléd. Most például, mikor kétségeimmel viaskodom, és helyette is átgondolom közös életünk nyomorúságát és torz gyarlóságát, s szenvedek, mint ő talán sohasem, cselédje vagyok neki és minden embernek, és éjszaka, mikor gyötrődve az üres papírlap fölé hajlok, a végtelen vágyával, én vagyok Isten legalázatosabb szolgája. A kis cseléd azonban erről semmit sem tud. Az a pohár víz mindenesetre ihatatlanná vált, mielőtt behozta volna, és én majd mérgezett kortyokat nyelek, melyek égetik gégémet, mint a lúgkő. Közénk csempészték a mérget. Ma gondolat és tett közt borzalmas szakadékok vannak. Szájamhoz sem emelhetem a poharat, máris elmúlt szomjúságom. Abban a pohár vízben pedig benne látom az Óceánt, minden keserűségével és viharával.

Egyszerre nyílik az ajtó. Belép a pesztonka a tálcával, melyre hosszú terítőt borított, úgy, hogy az furcsán lefityeg, majdnem a földig. Lassan mozog, összeszorítja a száját, arra vigyáz, hogy le ne ejtse a tálcat. Nem tekint rám. Fogalma sincs, mi mehetett végbe bennem, míg vizet kértem tőle. Elém rakja a poharat az íróasztalra, s úgy látom, boldog, nagyon meg van elégedve munkájával.

– Tessék, itt a víz – mondja, és kimegy az ajtón.

Új Nemzedék, 1921. január 1.

forrás: mek.oszk.hu

<https://iram.orkenyszinhaz.hu/edes-anna-egy-pohar-viz/>

<https://iram.orkenyszinhaz.hu/tanaroknak/>